

SOSIOBIOLOGIAN UUSTULKINNAT

Ahti Laitinen

Johdanto

Sosiobiologiaa on tarjottu meilläkin 1970-luvun puolivälistä alkaen sosiologian, politologian ja muiden yhteiskuntatieteiden avuksi. Tämä on nähty tarpeelliseksi, koska kaikesta yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta huolimatta monet tärkeät yhteiskunnalliset ongelmat – ei vähiten ihminen–luonto -suhteeseen liittyvät – ovat jääneet ratkaisematta. Yhteiskuntatieteiden väitettyyn kyvyttömyyteen ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia ovat tietysti kiinnittäneet huomiota myös muut kuin sosiobiologit tai siitä innostuneet. Eri kysymys kuitenkin on se, piileekö »vika» yhteiskuntatutkimuksen teoreettisissa asettamuksissa vai onko syitä haettava myös tieteen ulkopuolelta: yhteiskuntapoliittisesta päätöksenteosta, ideologisista tavoitteista tms. Tätä kysymystä sosiobiologit ovat koskettelleet varsin niukasti.

Yhdysvaltalainen tutkija *Edward Wilson* – jota syystä tai syyttä on joskus kutsuttu sosiobiologian isäksi – on määritellyt sosiobiologian »kaiken sosiaalisuuden biologisen perustan tutkimukseksi» (*Wilson 1975, 4*). »Biologista perustaa» voidaan sitten hakea eri tasoilta: eläinten käyttäytymisestä, ihmisen fysiologisista ominaisuuksista tai geeneistä. Joka tapauksessa ihmistä koskevaa sosiobiologista lähestymistapaa on auliisti tarjottu yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen uudeksi teoreettiseksi lähtökohdaksi. Erityistieteellisinä sovellutuskohteina on tuotu esille varsinkin sosiologia ja politologia.

Yhtenä sosiobiologian sovellutuksena politologian alueella voinee pitää biopolitiikkaa. Tosin sitä käsittelevissä kirjoituksissa on monta kertaa korostettu psykologisten tekijöiden tärkeyttä politiikan tutkimuksessa (esim. *Wiegele 1982a* ja *1982b*). Näitä ovat esim. poliittisten johtajien luonteenpiirteet, psyykkiset tai fyysiset ominaisuudet yms. Tältä pohjalta tuntuisi perustellulta pitää biopolitiikkaa enemmänkin politiikan tutkimuksen psykologisointina tai psykologisiin ulottuvuuksiin keskittyvänä kuin biologismina. Biopolitiikan nimikkeellä varustetut tutkimukset ovatkin teoreettisilta lähtökohdiltaan hyvin heterogeenisia.

Biopolitiikka on määritelty myös siten, että se kiistatta sijoittuu Wilsonin tarkoittaman sosiobiologian puitteisiin siitä huolimatta, että tietyt psyykkisen toiminnan alueet saavat korostuneen aseman. Ensinnäkin historiallisesti biopolitiikan on katsottu ankkuroituvan teemaan »biologia ja politiikka». Toiseksi: kun on rajattu empiirisen biopoliittisen tutkimuksen lähtökohtia, on katsottu biologisten tekijöiden muodostavan tutkimuksen riippumattomat muuttujat. Lisäksi on korostettu sitä, että biopoliittinen tutkimus yrittää käyttää hyväkseen biologian metodeja. Kolmanneksi on pyritty osoittamaan, että biologisluontoiset tekijät vaikuttavat poliittiseen käyttäytymiseen suoraan, riippumatta psyko-sosiaalisista

tekijöistä. Neljänneksi on katsottu, että biopoliittisessa tutkimuksessa tulee käyttää hyväksi etologiaa. Viidenneksi on esitetty, että poliittisen käyttäytymisen – olipa se sitten yksilö- tai ryhmätasoisista – analysoinnissa tulee keskittyä biologisten muuttujien analysointiin. (Hopple 1980, 13–17).

Kuitenkaan Suomessa ei ole nähdäkseen tehty yhtään ainoata vakavaa yritystä soveltaa käytännön tutkimustoimintaan sosiobiologista ajattelua. Miksi siis vielä kannattaa kirjoittaa sosiobiologiasta? Yksi syy on se, että sosiobiologia-käsitettä on ryhdytty käyttämään merkityksessä, jota meillä ei vielä – näin luulen – oikein hyvin tunneta.

Uusia tulkintoja

Biologistiseksi kutsutaan sellaista yhteiskuntatieteellistä lähestymistapaa, jossa yhteiskunnallisen tason ilmiöt tai ilmiöitä koskevat teoriat tai olennaiset osat näistä palautetaan eli redusoidaan biologisen tapahtumisen tai biologisten teorioiden tasolle (esim. Niiniluoto 1983, 291, Laitinen 1984, 12).

Wilsonin analyysi ja yleensäkin 1970-luvun lopun ja 1980-luvun alun sosiobiologia ovat biologistisia lähestymistapoja. Sosiobiologiaan suunnattu kritiikki on yleensä ankkuroitunut keskeisesti juuri biologismin teoreettis-metodologisten sitoumusten arvosteluun. Kun itse pari vuotta sitten saatoin loppuun nyt ilmestyneen kirjani (Laitinen 1984), arvostelin sosiobiologiaa ja erityisesti sen yhteiskuntatieteellisiä sovellutuksia tältä pohjalta.

Nykyisin eräät sosiobiologeina itseään pitävät tutkijat ovat kuitenkin alkaneet käyttää termiä sosiobiologia laajemmassa ja ei-biologistisessa merkityksessä. Sosiobiologiaksi on eräissä tapauksissa nimitetty ylipäätään sellaista lähestymistapaa, jossa ihmisen ja yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimuksessa otetaan ihmisen biologiset ominaisuudet, rajat ja rajoitukset huomioon. Vaikka tällä hetkellä on liian aikaista sanoa, kuinka laajamittaista mainitunlainen sosiobiologia-käsitteen käyttö tulee olemaan, esitän sen tiimoilta eräitä huomioita.

Mielenkiintoista on, että meilläkin sosiobiologian auktoriteettina pidetty Edward Wilson halutaan nyt uusine synteeseineen heittää syrjään. Sama koskee *Richard Alexanderia*, *Robert Ardrey'a*, *Konrad Lorenzia* ja *Robert Triversia*, jotka myös meillä liitetään sosiobiologiaan. Tässä tarkasteltavan uustulkinnan kannattajat ovat suorastaan pahoitelleet, että Wilson on pilannut hyvän asian esittämällä sosiobiologiasta virheellisen tulkinnan.

Samuel Hinesin mielestä sosiobiologian (tai sosiaalisen biologian kuten hän lähestymistapaa haluaa nimittää) sanoma yhteiskuntatieteilijöille on seuraava: ottakaa aika, geenit, ruumis, tietoisuus, toiset lajit, ympäristö ja kysymys eloonjäämisestä vakavasti (Hines 1984). Nämä kaikki tulee tutkimuksessa ottaa huomioon, mutta eri tasoilla olevina tekijöinä.

Pysähtykäämme tähän hetkeksi. Eikö Hinesin kehoitus vaikuta aika tutulta. Ovathan monet yhteiskuntatieteilijät ja yhteiskuntapoliitikot eittäneet saman

kehotuksen: esim. *Pekka Kuusi* (1982), *André Gorz* (1982) ja jopa suomalainen oikeusteoreetikko, *Hannu Tapani Klami*, joka rakensi laajan teoksensa »Ihmisen säännöt» nimenomaan myös biologiset tekijät huomioon ottavalle lähtökohdalle (Klami 1983). Vakavastikin Hinesin kehoitus on otettu ainakin siitä päätellen, että erilaiset yhden asian liikkeet ja parlamentaariseen vaikuttamiseen pyrkivät »vihreät» ovat eri maissa nostaneet kannatustaan.

Olen asettanut tarkoituksellisesti rinnakkain toisaalta Hinesin ja hänen kaltaisansa sosiobiologit ja toisaalta esim. Gorzin, Klamin, Kuusen sekä vihreät. Olkoonkin, että mainittujen teoreettiset ja yhteiskuntapoliittiset johtopäätökset saattavat poiketa toisistaan suuresti, yhdistävä tekijä on kiinnostus luontoon ja ihmisen eloonjäämiseen liittyvään problematiikkaan. Ehkä voisi sanoa, että Hines ja muut mainitut näkevät yhteiskunnan ajankohtaiset ongelmat ja niiden yhteiskuntatieteille asettamat tehtävät ainakin periaatteessa melko samalla tavoin. Kuitenkin sekä Klami että Kuusi ovat hyvin yksiselitteisesti sanoutuneet irti sosiobiologiasta eikä Gorzkaan varmasti halua itseään puhuteltavan tällä nimellä. Sen sijaan Samuel *Hines*, John *Crook* (1980), Walter *Gove* ja Russe *Carpenter* (1982) ym. melkeinpä vaativat itseään pidettävän sosiobiologeina.

Näyttää siis aivan ilmeiseltä, että sosiobiologian käsite on laajennettu kattamaan tarkastelukulmia, joiden määrittely tällä tavoin ei ole lainkaan itsestään selvää.

Kuvatulla käsitteellisellä laajennuksella on merkitystä myös sosiobiologiaan suunnatun kritiikin kannalta. Sosiobiologiaan kohdistunut kritiikki on näet tärkeällä tavalla ollut nimenomaan biologismin kritiikkiä eli tiettyjen teoreettisten ja metodologisten lähtökohtien arvostelua. Mutta kuten edellä tuli ilmi, tämä – voinee sanoa uusi – sosiobiologian käsite ei kuvaa biologistista lähestymistapaa. Päin vastoin: sen edustajat korostavat tärkeiden ja ajankohtaisten yhteiskunnallisten ongelmien huomioon ottamista sekä biologisten ja yhteiskunnallisten ulottuuksien pitämistä vähintäänkin suhteellisesti itsenäisinä alueina.

Olen törmännyt myös suomalaisessa sosiobiologian tiimoilla käydyssä keskustelussa tilanteisiin, joissa on torjuttu sosiobiologiaan kohdistettu, biologismin arviointiin pohjautuva kritiikki. Kuitenkin samaan hengenvetoon on manattu sosiobiologian auktoriteeteiksi biologisteja kuten Wilson, Lorenz tai Alexander (näin esim. syksyn 1983 mittaan käydyssä kirjoittelussa Helsingin Sanomissa ja Westermarck seuran keskustelutilaisuudessa Turussa 14. 12. 1983). Kaikessa ristiriitaisuudessaan tilanne heijastanee pyrkimystä ylittää biologismi, joskaan ei välttämättä teoreettisessa mielessä tiedostetusti.

Joka tapauksessa sosiobiologia-käsitteen laaja-alainen käyttö antaa aiheen muutamaan kysymykseen: Ensiksi, mitä teoreettisesti omaleimaisia piirteitä tällä lähestymistavalla on? Toiseksi onko tällä lähestymistavalla lainkaan omaa, aikaisemmista yhteiskuntateorioista poikkeavaa teoriaperustaa? Ja kolmanneksi, miksi tämänkaltainen käsitteellinen laajennus on ylipäätään tehty? Onko se lainkaan perusteltu tai tarpeellinen?

Uustulkintojen lähtökohdat

Nyt puheena olevalla sosiobiologian käsitteellä on varsin vähän tekemistä biologismin kanssa. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että biologiset lähtökohdat yhteiskunnan ilmiöiden tutkimuksessa olisi hylätty. Ne otetaan lähtökohtina huomioon seuraavasti: (1) On lähdettävä siitä, että ihminen on evoluution tuote. Tällöin ihmisen menneisyydellä on merkitystä hänen tulevaisuutensa kannalta. Tulevaisuuteen vaikuttavat niin aikaisemmat biologiset kuin kulttuurisetkin prosessit. Koska tulevaisuuden valinnat – ihmisen intentionaalisuudesta johtuen – ovat ehdollisia, keskeiseksi ongelmaksi muodostuu valintojen tekeminen ihmislajin säilymisen hyväksi. (2) Inhimillinen käyttäytyminen koostuu geneettisistä vaikutuksista ja ympäristöstä sekä näiden välisestä vuorovaikutuksesta. (3) Ihmislajin toiminta on tarkoituksellista ja ihmisen toiminnalla ympäristössään on ympäristöä determinoivia vaikutuksia. (4) Toisten lajien käyttäytymisen tutkimuksella saattaa olla tiettyä arvoa ihmisen toiminnan selittämisessä. Eläintutkimusten käyttökelpoisuus rajoittuu kuitenkin korkeintaan analogioihin ja parhaimmillaan eläintutkimuksilla on heuristinen merkitys ihmisen yhteiskunnallisen toiminnan tutkimukselle. (5) Ihmisen käyttäytymisen tutkimuksen tulee heijastaa inhimillisyyden todellistumisen erilaisia tasoja, sekä yksilötasoa että ryhmätason ilmiöitä. Reduktionismin rajoitukset tulee ottaa huomioon (ts. yhteiskunnan ilmiöiden redusointi biologisen tapahtumisen tasolle ei ole perusteltua). Tutkimuksessa on tilanteesta riippuen käytettävä sekä deduktiivisia että induktiivisia strategioita. Makro- ja mikrotasoisia analyyseja tulisi integroida toisiinsa. (Hines 1984, 1–3).

Teoreettis-metodologisessa mielessä lähestymistapaa voi luonnehtia individualistiseksi ulottuvuudella individualismi-holismi – huolimatta kohdassa (5) esitetystä kannanotosta. Keskeiseksi muodostuu *käyttäytymisen* tutkiminen eikä esim. instituutioiden, organisaatioiden, ideologioiden, taloudellisen toiminnan tms. tutkiminen.

Mutta mitä teoreettisesti omaleimaista tässä oikeastaan on? Wilsonin edustaman sosiobiologian keskeinen komponentti on geenien merkityksen korostaminen. Sen sijaan Hinesin edustaman sosiobiologian tavoitteena on ottaa tasavertaisesti huomioon erilaisia ihmisen toiminnan tasoja. Kuitenkin analyysi – ainakin tässä vaiheessa – pysähtyy tähän. Esim. valtion toimintaa tutkitaan esittämällä sen alkuperäksi perhe, sukulais- tai muita pienryhmiä, joiden toiminta on vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Sen sijaan missään yhteydessä ei kysytä sitä, miksi, millä tavoin, mihin päämäärään tähdäten, millaisten säännönmukaisuuksien puitteissa jne. nykyaikainen valtioinstituutio toimii. Millainen rooli valtiolla on yhteiskunnallisessa vallankäytössä, miten valtiolliset päätökset legitimoidaan yms. Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää myös teoreettista analyysia, johon Hinesinkaan edustama sosiobiologia ei anna mitään neuvoa.

Toiseen esittämääni kysymykseen voidaan vastata lyhyesti. Lähestymistapa ei poikkea teoreettisilta sitoumuksiltaan mitenkään ratkaisevasti tähän mennessä esiintyneistä yhteiskunnan tutkimusstrategioista. Selkeä yhteiskuntateoreettinen

lähtökohta kylläkin puuttuu, mutta eihän tämä mitenkään tavatonta yhteiskuntatieteissä ole. Tavanomaista keskeisemmän sijan tosin saavat ihmisen toimintaan liittyvät biologiset ehdot, mutta niitäkin ehdotetaan tarkasteltaviksi kulttuurikehityksen ja historian kautta. Kaiken taustalla leijuu kasvanut tietoisuus elinympäristön pilaantumisesta, uusiutumattomien luonnonvarojen ehtymisestä ja tätä tietä elolliseen luontoon kohdistuvan uhan kasvusta. Mutta kohteen tärkeys *sinänsä* ei luo uutta yhteiskuntaa ja inhimillistä toimintaa selittävää teoriaa. Michael Ruse (1979, 214) arveli muutama vuosi sitten, että sosiobiologia on kokonaan uusi, lupaava paradigma yhteiskuntatieteissä. Nyt käsillä olevissa tulkinnoissa tuo uutuus näyttää hävinneen.

Miksi sitten tätä lähestymistapaa nimitetään sosiobiologiaksi tai miksi tällainen käsitteellinen laajennus on tehty? Ensiksikin on merkille pantavaa, että käsillä olevia sosiobiologia-tulkintoja on tehty pääasiassa Yhdysvalloissa. Kuten alussa totesin eivät Gorz tai Kuusi tai vihreät ole pitäneet itseään sosiobiologeina. Yksi mahdollinen selitys saattaisi löytyä Yhdysvaltojen paikallisesta tilanteesta. Perinteisesti Yhdysvalloissa on kiinnitetty Euroopan maihin verrattuna suhteellisen vähän huomiota erilaisten sosiaalisten ongelmien (terveydenhoitoon liittyvät, sosiaalipolitiikka yleensä, työttömyys jne.) yhteiskunnalliseen »hoitamiseen». Ratkaisun on katsottu kuuluvan enemmänkin tieteellisen tutkimuksen kuin yhteiskuntapoliittisen päätöksenteon piiriin. (Ellis 1982, 261–269). Taloudellisten nousukausien aikoina sosiaalisia ongelmia on vähemmän kuin laman vallitessa. Tällöin myös sosiaaliin ongelmiin kohdistuvan tutkimuksen onnistumisiin tai epäonnistumisiin kiinnitetään vähemmän huomiota. Saattaa olla jopa niin, että tutkimus voi korjata ansiotonta hyötyä taloudellisesti hyvinä aikoina.

Taloudellinen tilanne kuitenkin muuttui 1970-luvulle tultaessa ja perinteinen yhteiskuntatiede joutui eräissä suhteissa huonoon valoon: huolimatta ahkerasta tutkimisesta sosiaaliset ongelmat eivät poistuneet, pikemminkin pahenivat. Mistä apu kun totutut erittelyt eivät pure. Ehkäpä uusi ja toisenlainen lähestymistapa olisi ratkaisu. Mutta uudella ja paremmalla lähestymistavalla – jos sitä aiotaan soveltaa vanhojen ongelmien ratkaisuun tai yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisuun ylipäätään – täytyy olla myös uusi nimi. Näin vältetään liian selviltä yhteyksiltä aikaisempiin epäonnistumisiin. Miksi ei siis sosiobiologia? (Vrt. Ellis 1982, 261–269). Ei kuitenkaan siinä muodossa kuin Wilson sen esitti, koska hänen tulkintansa osoittautui ja myös tunnustettiin teoreettisesti osittain perustelemattomaksi ja virheelliseksi yhteiskuntaa ja ihmistä koskevilta osiltaan. Saattaa olla, että tällainen päättely on jonkin verran yksioikoinen, mutta ehkä se yhtenä konkreettisena seikkana kannattaa ottaa huomioon.

Edellä viittasin siihen, että käsillä oleva uudempi sosiobiologian tulkinta muistuttaa ongelmanasetteluiltaan mm. Gorzin analyysejä. Muilta osin yhtäläisyyksiä on vähemmän. Gorz pyrkii yhteiskunnan rakenteiden erittelyihin. Sitä paitsi Gorz ei oikopäätä hylkää marxilaisiakaan ratkaisuja, pikemminkin päin vastoin. Yhdysvalloissa ei kuitenkaan tunneta Gorzia tai tunnetaan hyvin huonosti, eikä siellä yleensä suhtauduta innostuneesti rakenteisiin pureutuvaan

yhteiskuntatutkimukseen, puhumattakaan marxilaisesta analyysistä – poikkeuksia tietysti on, mutta ne ovat harvassa.

Kaikesta huolimatta en haluaisi nimittää sitä lähestymistapaa, jota Hines edustaa sosiobiologiaksi. Hänen keskeinen vaatimuksensa on, että yhteiskuntatieteilijöiden tulee nykyistä näkyvämmällä tavalla ottaa huomioon ihmisen biologiset ominaisuudet. Näin on tehtävä, koska ilman sitä ei voida ratkaista ihminen–lunto -suhteeseen liittyviä vaikeita ongelmia. Ja ellei näitä ongelmia voida ratkaista seuraukset ovat katastrofaaliset. Tällaisen vaatimuksen voi allekirjoittaa kuka tahansa yhteiskuntatieteilijä koulukunnasta ja erikoisalasta riippumatta. Se että joku käytännössä toteuttaa tätä vaatimusta tutkimustoiminnassa tai erittelee sen sisältöä teoreettisesti, ei vielä anna oikeutta kutsua häntä sosiobiologiaksi. Määrittelykriteerien tulee olla selkeämmät ja yksiselitteisemmät. Tällainen sosiobiologia-käsitteen käyttö aiheuttaa helposti sekaannusta.

Olen nähnyt ehdotettavan, että tässä käsiteltyä sosiobiologiaa tulisi nimittää liberaaliksi sosiobiologiaksi ja Wilsonin edustamaa sosiobiologiaa tiukaksi tulkinaksi tai konservatiiviseksi sosiobiologiaksi. Yhtä hyvin voitaisiin puhua ei-reduktionistisesta ja reduktionistisesta sosiobiologiasta tai ei-biologistisesta ja biologistisesta sosiobiologiasta. Oma näkemykseni on, että sosiobiologia-nimike tulisi yhteiskuntatieteissä varata ainoastaan biologistiselle lähestymistavalle.

Sosiobiologian yhteiskunnallinen käyttö

Riippumatta edellä sanotusta, edelleen on olemassa ongelma sosiobiologian yhteiskuntapoliittisesta tai ideologisesta (väärin)käytöstä. Erityisesti biologistinen sosiobiologia sisältää eräitä ihmistä ja yhteiskuntaa koskevia olettamuksia, joita voidaan käyttää legitimoimaan erilaisia yhteiskuntapoliittisia tavoitteita, esim. sosiaalipoliittisia toimenpiteitä vähentäviä päätöksiä tai vaikkapa itsekästä ja aggressiivista ulkopolitiikkaa. Tällaisia lähtökohtaolettamuksia ovat mm. seuraavat käsitykset ihmisestä: (1) Ihminen on luonnostaan aggressiivinen. Yleistäen kyse on siitä, että biologistinen lähestymistapa katsoo aggressiivisuuden kehittyneen ihmisen lajiominaisuudeksi. Näin on tapahtunut, koska valinta on suosinut aggressiivisimpia yksilöitä ja tätä tietä aggressiivisia kulttuureita. Tästä syystä mm. sodat aggression ilmentyminä esiintyvät likimain välttämättöminä. Ne voidaan välttää vain, jos ihmiset tarpeeksi laajasti tiedostavat aggressiivisen perintönsä. Sosiobiologi Wilsonin mukaan ihmiset ovat lisäksi vahvasti altistuneet reagoimaan järjettömällä vihamielisyydellä ulkopuolisiin uhkiin ja musertamaan pelon aiheuttajat turvallisuuden laajentamisella. Aivomme näyttävät Wilsonin mukaan olevan ohjelmoidut siten, että olemme taipuvaisia jaottelemaan ihmiset ystäviin ja vihollisiin. Me olemme taipuvaisia pelkäämään syvästi vierasta ja ratkaisemaan konfliktit aggressiolla. (Wilson 1978, s. 99–120).

(2) Ihminen on luonnostaan territoriaalinen. Tämä liittyy edelliseen. Territoriaalisuus-olettamus sisältää sen, että ihmiset toimivat suojellakseen aluettaan tai »elintärkeiden etujen» piiriä. Jo toistakymmentä vuotta sitten ruotsalainen kansainvälisen atomienergiakomission puheenjohtaja *Hans Blix* totesi – Robert

Ardrey'iin vedoten – että ellemme ota huomioon sellaisia ihmisluonnon realiteetteja kuten aggressiivisuus ja territoriaalisuus, emme voi odottaa kansainväliseltä oikeudelta tai -sopimuksilta todellisia funktionaalisia vaikutuksia. (Blix 1970, 7–8, 16). Sosiobiologien käyttämänä territorio eli elintärkeiden etujen piiri voi tarkoittaa hyvin monenlaisia asioita: maata, omaisuutta tai muita etuja tai intressejä. (Wilson 1977, 132).

(3) Edellisistä lähtökohdista seuraa, että ihmisen toimintaa leimaa keskeisellä tavalla kilpailu. Katsotaan että kulttuurikehityksen suunta määräytyy sen alituisen kilpailun ja taistelun pohjalta, jota jatkuvasti käydään erilaisista vaihtoehdoista. Kulttuurievoluutio ei ole ihmisen tietoisesti hallittavissa tai suunnattavissa, koska kilpailu ja taistelu ovat seurausta ihmisen lajioinaisuuksista. Tällä tavoin biologistinen käsitys ihmisen toiminnasta värityy konfliktuaaliseksi.

Sosiobiologian pohjalta on johdettu mm. koulutus- ja kriminaalipoliittisia normatiivisia suosituksia. Näiden taustalla on ajatus, että erilaiset ihmisen ominaisuudet – tässä rikollisuus ja älykkyys – ovat olennaisesti geneettisesti määräytyneitä.

Kun on esitetty todellisia esimerkkejä tapauksista, joissa sosiobiologiaan vedoten on supistettu koulujen tukiovetusohjelmia tai perusteltu tiettyjä ulkopolitiittisia linjavetoja, monet sosiobiologit tai sitä kannattavat ovat älähtäneet. Sanotaan että ei sosiobiologia ole rasistista, ei se tue epätasa-arvoa yms. Tosiasiaksi kuitenkin jää, että olivat sosiobiologit itse mitä mieltä tahansa, yhteiskuntapolitiittisessa päätöksenteossa on käytetty perusteluina argumentteja, joissa vedotaan sosiobiologian tieteellisiin saavutuksiin reaaliiteetteina. Tuore esimerkki tästä on singaporelainen virkamiesmietintö, jossa lyhyesti sanottuna ehdotettiin hyväosaisten kansalaisten suosimista huonompiosaisten kustannuksella, jotta perinnöllinen kansanaines saataisiin paremmaksi. – Meillä muuten esitettiin samanlaisia ehdotuksia biologistiseen tutkimukseen vedoten 1920 ja -30-luvuilla (ks. Steriloimislainsäädäntökomitean mietintö 1929).

Kuitenkaan tässä kirjoituksessa käsitelty uudempi tulkinta sosiobiologiasta ei anna mahdollisuuksia edellisen kaltaisiin normatiivisiin johtopäätöksiin. Asiassa on kaksi minua kiinnostavaa seikkaa, toinen on subjektiivinen ja toinen ehkä yleisemminkin kiinnostava. Asian subjektiivinen puoli liittyy omiin parin vuoden takaisiin, mutta vasta nyt julkaistuihin arvioihin sosiobiologian yhteiskunnallisuudesta merkityksestä. (Laitinen 1984). Tuolloin arvelin, että sosiobiologia tulee tieteelliseksi tarkoitettuna lähestymistapana lähivuosina voimistumaan ja samalla sen yhteiskunnallinen käyttö päätöksenteon legitimaatioperusteena tulee lisääntymään. Tätä oletusta perustelin eri tavoin. Olin kuitenkin osittain väärässä. Sosiobiologian asema tieteessä on kyllä voimistunut, mutta ei siinä muodossa missä sosiobiologia tuolloin ilmeni. Vaikka biologistisia argumentteja käytetäänkin kuten oletin, ne eivät kuitenkaan perustu uusiin sosiobiologiatulkintoihin, vaan perinteisempään biologismiin.

Merkittävämpi johtopäätös on se, että sosiobiologian tapauksessa tiede ja yhteiskunnallinen käytäntö ovat periaatteessakin eriytyneissä toisistaan. Uudemman sosiobiologiantulkinnan pohjalta ei saada sellaista tukea yhteiskuntapo-

liittisille ja ideologisille johtopäätöksille kuin perinteinen biologismi tarjoaa. Toisaalta taas noita perinteisiä biologistisia argumentteja näytetään kyllä edelleenkin käytettävän (näistä ja niiden käyttäjistä ks. Laitinen & Maude 1983). Edelleenkin näyttää siltä, että nyt tarkastellun sosiobiologia-käsitteen kannattajat kytkevät mielellään tarkastelutapansa ihminen–luonto -suhteen ongelmien tieteelliseen ratkaisuun. Kuitenkin näillä kytkennöillä on hyvin vähän jos ollenkaan tekemistä biologistisen argumentaation yhteiskunnallisen käytön kanssa.

LÄHTEET

- van der Berghe, Pierre L.: Bridging the Paradigms: Biology and the Social Sciences. In Wiegele, Thomas C. (ed.): *Biology and the Social Sciences – An Emerging Revolution*. Westview Press, Colorado 1982, 13–28.
- Bilx, Hans: *Sovereignty, Aggression and Neutrality*. Almqvist & Wiksell, Stockholm 1970.
- Crook, John: *The Evolution of Human Consciousness*. Clarendon Press, Oxford 1980.
- Ellis, Lee: The Decline and Fall of Sociology, 1975–2000. In Wiegele, Thomas C. (ed.): *Biology and the Social Sciences – An Emerging Revolution*. Westview Press, Colorado 1982, 261–276.
- Gorz, André: *Eläköön työttömyys!* Kansan Sivistystyön Liitto. Helsinki 1982.
- Gove, Walter R. & Carpenter, Russe (eds.): *The Fundamental Connection between Nature and Nature*. Lexington Books 1982.
- Heiskanen, Ilkka: Käytännön yhteiskuntateoria ja maamme älyllinen ilmasto. Teoksessa Kunnas, Tarmo (toim.): *Kulttuuriraportti*. Clarion, Turku 1983, 56–107.
- Hines, Samuel M, Jr.: *A Sociobiological Perspective on the Origin and Purpose of the State*. Institute for Public Affairs and Policy Studies. College of Charleston, South Carolina 1984.
- Hopple, Gerald W.: *Political Psychology and Biopolitics: Assessing and Predicting Elite Behaviour in Foreign Policy Crises*. Westview Press, Colorado 1980.
- Klami, Hannu Tapani: Ihmisen säännöt. *Turun yliopiston julkaisuja*. Sarja C, osa 42. Turku 1983.
- Kuusi, Pekka: *Tämä ihmisen maailma*. WSOY, Porvoo 1982.
- Laitinen, Ahti: *Uljäs uusi tiede? Biologismi yhteiskuntatieteissä*. Clarion, Turku 1984.
- Laitinen, Ahti & Maude, George: Biologistisella tutkimuksella yhteiskunnallisia vaikutuksia. *Helsingin Sanomat* 19. 9. 1983.
- Niiniluoto, Ilkka: *Tieteellinen päättely ja selittäminen*. Otava, Keuruu 1983.
- Ruse, Michael: *Sociobiology: Sense or Nonsense?* Reidel, Dordrecht 1979.
- Steriloimislaainsäädäntökomitean mietintö. *Komiteamietintö (KM) 5: 1929*. Helsinki 1929.
- Wiegele, Thomas C.: The New Biology and the Future of International Studies. *Orbis*, 26 (1982): 2, 527–534.
- Wiegele, Thomas C.: The Future of Biopolitics. In Wiegele, Thomas C. (ed.): *Biology and the Social Sciences – An Emerging Revolution*. Westview Press, Colorado 1982 (1982b), 247–255.
- Wilson, Edward O.: *Sociobiology: The New Synthesis*. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1975.
- Wilson, Edward O.: Biology and the Social Sciences. *Daedalus* 106 (1977): 4, 127–140.
- Wilson, Edward O.: *On Human Nature*. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1978.